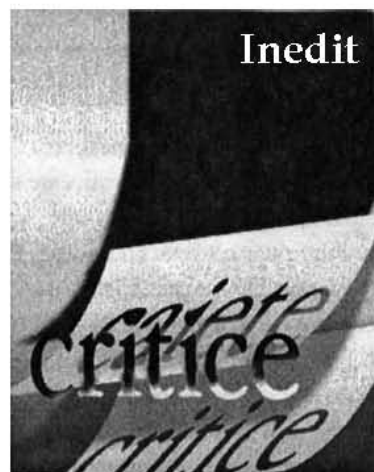

Bogdan Mihai
DASCĂLU

Ingeborg Bachmann și Paul Celan. Corespondențe (I)

Abstract

The author speaks about the love story between the Austrian poetess Ingeborg Bachmann and Romanian-German writer Paul Celan. They had lived together for only a month in 1948. After that they split up, but managed to see each other until Celan's death. Their love subsisted in a series of 196 letters, post cards and telegrams.

Keywords: Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Max Frisch, love, letters.

Cel de-al doilea Război Mondial. O lume căzută în catastrofa cea mai adâncă, o lume, care, în mijloc de război nu știa dacă și cum își va mai reveni vreodată. O Europă în flăcări, o Europă, care își pierduse de mult identitatea, o Europă hidoasă, cu prea multă ură, cu prea mult venin și fără de dragoste.

Și într-un colț al acestei Europe, în Bucovina, mai exact în Cernăuți, trăia familia Ancel. O familie a unor evrei apatrizi, formată din trei membri. Tatăl – Leo, mama – Friederike, fiul – Paul. Ancel. Și în mijlocul Europei, în Austria, mai exact în Carintia, mai exact în Klagenfurt, trăia familia Bachmann. Un tată, Matthias, profesor de școală, mai târziu director, înscris încă de la bun început în NSDAP, o mamă, Olga, care nu avusese voie să studieze și copii lor, Ingeborg, Isolde și Heinz.

Pentru că era război, pentru că evreii erau vânați, familia din Bucovina a fost luată și, mai întâi despărțită. Părinții de fiu. Ei, adulții, au fost duși într-un lagăr de concentrare german, din Transnistria. Fiul a ajuns într-un lagăr de muncă din România. Fiul a supraviețuit părinților. Și aceasta a fost drama lui personală, dramă însă a multor alora, care au trecut prin ceea ce trecuse el. După terminarea războiului s-a stabilit la București, unde, cunoscut drept poet suprarrealist, publică în română poezia, care, mai apoi, tradusă în germană de mentorul

lui Alfred Margul-Sperber, va deveni emblematică pentru Celan (**Tangoul morții / Todesfuge**). În cele din urmă, când situația se înrăutățește, în 1947, el se decide să părăsească țara și fuge, prin Budapesta, mai întâi la Viena, unde, etapă doar, așteaptă să ia drumul Parisului. Unde drama lui se va accentua cu atât mai mult, cu cât, o spune el însuși în repetate rânduri, devenind astfel un leit-motiv al crizelor lui psihice și al angoaselor lui existențiale, devenind poet de expresie germană, el ajunge să scrie în limba ucigașilor părinților lui. Fapt cu care nu se va împăca toată viața și care, în cele din urmă, îl vor face să decidă că este mai bine să unească, prin moartea lui, contrariile ce-i divideau și ce-i defineau ființa.

Pentru că era de altă origine, pentru că tatăl ei era unul dintre membrii ai partidului nazist, pentru că se născuse într-un spațiu, din care însuși führerul provenea, Ingeborg nu și-a pierdut părinții. Fizic. Însă ea, deși totul ar fi putut să o îndrepte spre greșală, adolescentă fiind, a urât fascismul. A fost în dezacord profund cu tatăl, și-a găsit refugiul în literatură, în utopii și ascultă vocea lui Thomas Mann, care îndemna la rezistență. Și, deși înscrisă de tată la tinerețea nazist, ea făcea tot posibilul să-și arate sentimentele adevărate față de ei. Întârzia sau nu participa deloc la întâlniri. Își asuma, astfel, benevol, soarta unuia care era hăituit de ei.

Fără să se cunoască, fiecare având alt background, doi tineri ajung să simtă asemenea. Astfel, și nu altfel începe o poveste de dragoste, o poveste organică, o poveste care își are originea în adâncul ființei lor, înainte ca ei să se fi cunoscut cu adevărat. Și este o poveste căci orice poveste este și frumoasă și îngrozitoare deopotrivă.

După terminarea războiului, Ingeborg este la Viena. În vara lui 1945, după retragerea aliaților, ea are o relație cu un tânăr ofițer al Royal Army, un intelectual evreu pe nume Jack Hannesh, care o încurajează să studieze filozofia. Datorită acestei relații ea învață încă ceva: ce înseamnă să ai o legătură cu un evreu și după război, ce înseamnă sentimentele adânc înrădăcinate în mintea oamenilor, pe care evenimentele politice ori istorice nu le pot schimba ori șterge cu ușurință.

În septembrie 1947, adică pe când Paul Celan se pregătea să plece din București (decembrie 1947), Ingeborg, studentă la filozofie începe o relație amoroasă, dar deschisă, cu Hans Weigel, abia întors din exil, cu care va mai fi încă în mai 1948, când îl va întâlni pe Paul.

Acesta însă, deși transfug, luase cu sine ceea ce avea mai de preț. Pe sine și talentul lui. Era deja cunoscut lumii germane, avea și o scrisoare de recomandare adresată editorului celei mai importante reviste literare de după război („Der Plan”), Otto Basil drept singurul pendant liric pentru opera lui Kafka.

Așa se face că în mai 1948, cei doi tineri, pe care îi despart șase ani de viață, el având 27, ea doar 21, dar șase ani esențiali pentru acea etapă formatoare în care ambii se găseau, se găsesc în Viena. Drumurile subconștientului devin cele ale conștientului. Și începe o relație, care, cu câțiva ani înainte nu ar fi fost posibilă. Care, dacă Paul ar fi avut aceeași soartă ca și părinții lui nu s-ar fi concretizat niciodată. O legătură, care îi va ține aproape în toate depărtările, pe care viața le va întinde între ei, o relație, care va face ca până și sfârșitul vieții lor să fie, oarecum asemănător, anume provocat de cele două forțe primordiale, dar vitale: apa, în cazul lui, focul în al ei.

Astfel, prima mărturie a relației lor este scrisoarea adresată de către Ingeborg părinților ei, la 20 mai 1948, în care, entuziasată, le scrie că „poetul suprarrealist Paul Celan” s-a îndrăgostit de ea și că i-ar fi transformat camera într-un „lan de maci”, flori, pe care el le îndrăgește. Și aceasta deloc întâmplător, fiindcă macul este floarea celor ce vor să uite. Trei zile mai târziu, Celan îi dedică poezia *În Egipt*, care, de altminteri deschide lungul șir al corespondenței dintre cei doi, care se va sfârși în 1961, deși o ultimă scrisoare a lui Celan este datată 1967. Poezie bazată pe contrarii, pe dragoste imposibilă, poezie care, după cum el o spune mai târziu, nu o vizase pe Ingeborg la vremea când o scrisese, dar care o adoptase pe aceasta mai târziu.

Astfel încep anii corespondențelor, dar și cei de corespondență. Acesta este punctul în care doi tineri trăiesc o poveste de dragoste într-un oraș, care nu este propriu-zis al lor, dar pe care ei și-l vor asuma. Ambii sunt conștienți de faptul că relația nu are cum să dureze dacă unul dintre ei nu face un compromis. Dacă Paul ar rămâne cu ea sau dacă

ea l-ar urma. Însă amândoi sunt tineri, orgolioși și au conștiința propriei lor valori. Nu sunt pregătiți de compromis. Acesta pare să fie în urma lor, viața ce li se deschide înainte trebuie să fie una liberă. Așa se face că, după o lună, relația lor fizică se termină. Cel puțin pentru moment. Și nu se știe când o vor mai relua. Însă intensitatea ei a fost într-atât de mare, încât este suficientă să alimenteze nu doar următorii ani până la revedere, ci sentimentele lor, pe parcursul întregii vieți.

Urmează lungul șir de scrisori (e vorba, mai exact de 196 de documente – scrisori, cărți poștale, telegrame, dedicații, precum și stenograma unei discuții –, incluse în recent apăruta carte *Herzzeit,*), în care, nu o dată se amintesc epistolele netrimise, în vreme ce altele, existente multă vreme doar ca ciorne sunt anexate unor altora, uneori în totalitate, alteori parțial. Și aceasta, fiindcă expeditorul nu este, deseori, convins de corectitudinea celor scrise, alteori se îndoiește de tonul lui sau pur și simplu se teme, ca, din cauza distanței, sa nu fie prost înțelese. Și dacă le includ mai târziu altor scrisori înseamnă fie că este țin la adevărul

inclus în ele, fie timpul, cel mai fidel sfetnic al nostru, al tuturor, le-a dezamorsat simțitor, tăria de care ei se temeau.

Însă în urma lecturii, în afara percepției unei relații sfâșietoare, a unor contrarii care au fost tot timpul întregul, unul spiritual, de această dată, firește, se mai naște însă o întrebare. Și anume cum ar fi fost, dacă în toți acești ani (1948 – 1961 / 1967) cei doi ar fi avut și o relație fizică? Cum ar fi fost ca, în locul celei epistolare, ei să trăiască, zi de zi alături și să-și transpună dragostea în imediat, coborând-o din ideal în planul concret?

În scrisori, cei doi își destăinuie firea. Cele mai ascunse locuri ale sufletului lor ies din întuneric, la iveală. Nu însă, desigur, fără ezitări, de multe ori totul nu se mai spune, ci – și cât de frumos este dacă așa ceva se poate înfăptui în scris, adică atunci, când lipsa celuiilalt este mai acută ca nicio dată – se subînțelege. Ei își vindecă reciproc sufletele hăituite, ei sunt prezenți unul pentru celălalt atunci când au nevoie să o facă. Mai mult, ei se consultă în ce privește deciziile importante, pe care fie le-au luat deja, fie sunt pe cale de a lua; își dau sfaturi, insistă ca celălalt să facă pasul cutare sau cutare.

Cu alte cuvinte, ei iau decizii împreună; fiecare vrea să își influențeze, prin mijloacele ce-i stau la îndemână, partenerul. Ceea ce vrea să însemne că duc o viață de cuplu, însă una încetinită de timpul ce se scurge între scrisori. Una încetinită de lucrurile care le schimbă viața reală între epistole. Ei pun în discuție în problemele importante ale vieții, fără să le poată rezolva în timp real. Totul se petrece după un altul, după cel pe care ei și-l asumă prin expedierea fiecărei scrisori. Căci, la urma urmei, fiecare trăiește două vieți paralele. Cea imediată, unde deciziile îi aprțin și cea ideală, unde timpul nu mai are nicio însemnătate și totul poate aștepta.

În relația lor nu există, așadar micile evenimente, care transformă și macină cuplurile. În cazul lor, niciunul nu se întoarce, de bună seamă din oraș, unde i s-a întâmplat cutare sau cutare lucru și i se confesează celuiilalt, cerându-i sau nu sfatul. Toate aceste mici bucurii sau dezastre le

sunt interzise. Tot ceea ce consolidează sau distruge un cuplu nu are nicio însemnătate pentru ei. Fiindcă în planul ideal, toate aceste nimicuri nu există. La fel cum nici căsătoria lui, relațiile ei nu-i despart. Pentru că ceea ce nu e nici nu poate fi despărțit. Și o relație care se consumă în ideal (cu mici excepții) nu poate fi judecată după normele concretului. Aici se aplică alt sistem, care transcende cotidianul și tot ceea ce depinde de el.

Ei au timp să își aleagă pe îndelete cuvintele, ei își pot crea teorii, apărări și acușări, dar toate *la rece*, ei au vremea necesară de a-și gândi și regândi până la aplatizare reacțiile, fără să fie sub imboldul pasiunii momentane (indiferent dacă pozitivă ori negativă). Acest lucru reiese și din scrisori. De exemplu, în iulie 1952 Ingeborg i se confesează: „Poate că n-am scris o epistolă prea inteligentă”, adică ea revine asupra celor scrise, încearcă deci să atenueze ceea ce ar fi prea aspru, de neînțeles, în fine, ce nu ar fi la locul său. Paul simte, la rândul lui, nevoia, în repetate rânduri, de a reanaliza cele scrise sau chiar aceea de a recurge la vorbe, în locul cuvintelor. Mărturie stă, printre altele, o scrisoare din 2 februarie 1959, în care el revine asupra unei conversații, care, spre deosebire de cele notate cu scris egal în epistole, fusese prea emoțională, și pune lucrurile la punct, schimbând deci momentul cu durată: „[...] pentru că, prin potopul meu de cuvinte nu am făcut decât să-ți îngreunez situația [...]”. Însă și Ingeborg vrea să simtă prezența celuilalt; chiar dacă nu o poate invoca pe cea fizică, atunci măcar vocea, o parte, așadar, a persoanei iubite. În iulie 1957, ea îi scrie, de la Zürich, o singură propoziție poetului, notând în prealabil numărul ei de telefon: „Lasă-ne să găsim cuvintele”. De asemenea, după cum va reieși din pasaje oferite pentru prim dată în traducere românească, pe parcursul anului 1959 ei plănuiesc, încununați mereu de eșecuri, provenite nu neapărat din neputință, cât din frică, să se întâlnească. Cu alte cuvinte ne aflăm în fața unei relații existente încă de dinainte ca actanților să le fie conștientă și care continuă, fără ca ei să înțeleagă de ce. Tot ceea ce

ei fac, tot ceea ce îi definește este prin celălalt, iar ei nu înțeleg de unde provine această nevoie cu mult prea fizică a celuilalt. Pentru că ei au relații stabile (Celan fiind chiar căsătorit!), pentru că ei găsesc împlinirea fizică și spirituală în imediat și totuși, nemulțumiți de aceasta ei caută mai departe.

Ambii dezgroapă fantomele trecutului. Fiecare se regăsește în celălalt și nu poate trăi împreună cu propria lui oglindire. Dar are nevoie de ea și îi cere prezența. Aflați la antipodi, ei nu au fost niciodată mai aproape. Ei trăiesc prin literatură și întru literatură, pentru ei refugiul în literatură a însemnat în același timp salvarea, dar și pierzania. Călăul și victima se regăsesc simbiotic, ambii urându-și ființa, ambii iubindu-se reciproc, doi neajutorați, care își oferă reciproc cârjele necesare pentru a putea supraviețui. Ambii sunt vorbitori de germană, ambii creează în germană, ambii se exprimă într-o limbă pe care ambii o urăsc. E limba de care îi desparte totul și de care totul îi leagă. Amândoi părăsesc spațiul german – Paul pleacă la Paris, iar ea, după ce își dă doctoratul în Heidegger, altă inadvertență!, se stabilește în Italia și în Elveția. Și totuși...

Pentru că plecarea la Paris a lui Paul (la finele lui iunie 1948) nu a fost, nicidecum, cum s-ar putea crede, finalul, ci începutul. A tot și toate. Astfel, o scrisoare din 1949 a lui Ingeborg către Paul pune lucrurile, adică sentimentele, la punct: „Pentru mine ești din India sau dintr-o țară și mai îndepărtată, mai întunecată, mai brună, pentru mine ești deșert și mare și tot ceea ce e secret. Încă nu știu nimic despre Tine și de aceea mă tem de multe ori pentru Tine, nu-mi pot imagina că Tu trebuie să faci ceva din ceea ce noi, ceilalți, facem aici, ar trebui să am un castel pentru noi doi și să mi Te aduc, pentru ca să-mi poți fi stăpânul fermecat dinlăuntrul acestuia, unde vom avea covoare multe și muzică, și vom inventa dragostea.” Nimic mai grăitor, mai simplu, mai concret și mai abstract decât toate aceste rânduri, care vorbesc despre nevoia fizică de a-l avea pe celălalt alături și de a-l iubi, dar și despre evidenta neputință de a o face, iar

amplasarea întregului într-un cadru de poveste, utopic, aşadar, nu le este nici unuia nici altuia necunoscut: aceasta le-a fost tinereţea, marcată de război şi de moarte, acesta a fost singura lor modalitate de rezistenţă. Şi cum au făcut-o odată, ambii şi-ar putea-o imagina că o mai pot face de multe ori. Refugiul în ideal şi concomitent fuga de prezent, de cotidian implică, dintr-o dată mai multe. Readuce în discuţie adevărata lor fire, îl face pe cel care încearcă să îi cunoască să regândească datele problemei şi să înţeleagă că întreaga lor viaţă a fost marcată de anii în care s-au pierdut şi s-au regăsit apoi pe ei înşişi.

Tot ea este cea care îi scrie poetului, în august 1949, că relaţia lor ideală are şi o trăsătură fizică, pe care, prin absenţa celui alt, ei nu o pot nega: „Îţi poţi imagina însă, că tot acest timp nu a trecut pentru mine fără de relaţii cu bărbatii [...]”. Aceste câteva rânduri au, pe lângă o evidentă funcţie catarctică şi o altă valoare. Anume aceea că lucrurile se stabilizează, că de cum înainte va exista o aşa-numită undă verde în relaţiile lor imanente, că, în definitiv, lucrurile sunt clare: în planul ideal cei doi rămân acel cuplu indestructibil, pe care, de altminteri, l-au şi format, dar în cel fizic, lucrurile iau o altă turnură.

Un an mai târziu (1950), Ingeborg Bachmann trece prin prima ei cădere psihică. De altminteri, acesta este, din nou, începutul unui destin comun. Ambii vor avea, succesiv nenumărate căderi psihice, ambii vor avea nevoie ca celălalt să îi *repare*, să îi pună pe picioare. Paul Celan se va interna chiar, în speranţa unui remediu, neînţelegând că totul se rezumă la utopie şi la ideal. Aşa se face că, în plină criză, Ingeborg îi scrie iubitului ei: „[...] mi-e tare dor de puţină siguranţă”, implorându-l „Te rog încearcă să fii bun cu mine şi să mă ții la tine”. Faptul că nici lui nu îi este uşor, chiar dacă nu vrea să o admită rezultă dintr-o epistolă scrisă de el în acelaşi an: „E greu să aştepţi scrisori”.

Prima lor revedere a avut loc la sfârşitul lui mai 1952, cu ocazia simpozionului *Grupului '47* de la Niederdorf. Însă reluarea fizică a relaţiei de dragoste a survenit abia

mai târziu, cu ocazia unui alt simpozion. De ce nu în 1952?

Pentru că, pe de-o parte, proaspăt emigratul la Paris Paul Celan îşi găseşte, la începutul lui noiembrie 1951, soţia, care, datorită averii ei, îi poate oferi siguranţa, şi deci independenţa, financiară pe care Ingeborg nu i-o putea da. Pentru că, pe de altă parte, în tot acest răstimp, doctorul în filozofie Ingeborg Bachmann se zbătea la limita subzistenţei la Viena, luptând acolo cu „înfricoşătoarea, cea cu o sută de capete hidră sărăcie”. Nici unuia nu îi mersese prea bine până atunci. Amândoi nu realizaseră prin poezie nimic. Dar timpul lor abia urma să vină. Chiar dacă anii treceau, ei încă nu se născuseră cu adevărat. Ca poeţi. Dar până la aceasta avea să mai treacă ceva timp. Deocamdată Ingeborg se lupta să trăiască, febra, căderile psihice şi fizice nu făceau decât să se înmulţească.

În fine, în aprilie 1951 îi reuşeşte să se angajeze, mai întâi ca şi colaborator sporadic, abia după câţiva ani buni ca şi angajat permanent la postul de radio, înfiinţat de trupele de ocupaţie, *Rosşu-Alb-Albastru*. Datorită acestuia vocea ei va deveni cunoscută, aici îşi vor face prima lor audiere piesele ei pentru radio, datorită cărora ea va cunoaşte primele semne de faimă literară (1954). În această vreme, ea trăieşte, din nou într-o relaţie deschisă, şi în etape, cu compozitorul Hans Werner Henze, se mută în Italia şi nu este capabilă să-l *părăsească* pe Paul Celan, care, între timp, a devenit tată.

Dar luna iulie a aceluiaşi 1951 ea îi scrie lui Paul un sfâşietor: „Te iubesc şi nu vreau să Te iubesc, e prea mult şi prea greu [...]”. De altminteri, încercările de a se regăsi fizic provin, cel puţin în această primă perioadă (1952 – 1957, dominată de Celan, faţă de anii de după 1961 dominaţi evident de Ingeborg Bachmann) vin, în marea lor parte, de la Ingeborg, care mărturiseşte, spre exemplu: „Am mizat totul pe o carte şi am pierdut”, ca răspuns la rândurile lui Celan: „Să nu mai vorbim despre lucruri, ce nu pot fi readuse [la viaţă], Inge”, şi care continuă „şi te rog nu veni pentru mine la Paris”.

Aşa se face că întâlnirea lor din 1952 nu lasă nicio urmă fizică în relaţia lor. De alt-

minteri, ea mai fusese, fără urmări, în 1950, 1951 la Paris, iar vizita ei din 1956 în orașul luminilor se petrece fără ca măcar Paul Celan să o fi știut.

Totuși, continuarea iubirii lor vieneze, împlinite pe toate planurile, se face abia în 1957 (adică după nouă ani), la Wuppertal, unde amândoi participă un simpozion. Așa se face că după această întâlnire cu atâtea urmări, poetul îi scrie, la 11 octombrie: „Ingeborg, Ingeborg. Sunt într-atât de împlinit prin Tine”, fără să se sfiască să adauge: „Ah, am fost într-atât de incorect față de Tine în totți acești ani”. Însă, de această dată, roata se întoarce vizibil, Ingeborg devenind brusc vocea rațiunii din cuplu, scriindu-i: „N-ai voie să o neglijezi

acum pe Gisèle din cauza mea.”

La aproape zece ani de la prima lor întâlnire la Viena, mai exact la 7 mai 1958, când el avea deja 37 de ani, iar ea 31, cei doi se despart din nou, încercând să lupte, amândoi de această dată, pentru păstrarea măcar a prieteniei. Astfel se face că ei se reîntâlnesc la sfârșitul lui iunie la Paris, pentru a clarifica noua situație în care se află. La 2 iulie Ingeborg Bachmann face cunoștința soției lui Paul Celan și lucrurile par să intre într-un normal oarecare. Însă, doar o zi mai târziu, Ingeborg îl întâlnește (evident, tot la Paris) pe Max Frisch, le vremea respectivă căsătorit încă, de care se îndrăgostește subit. E vorba despre un coup de foudre, în calea căruia nu poate sta nimeni.

De-acum înainte urmează o relație în patru, în cadrul căreia fiecare dintre cei pătași vrea să îl cunoască pe fiecare, astfel se face că se naște o corespondență între Paul Celan și Max Frisch (16 scrisori), cei doi încercând să se întâlnească în repetate rânduri, precum și una între Ingeborg Bachmann și Gisèle Celan-Lestrange, în limba franceză, cuprinzând 26 de scrisori. Distanța, condițiile de viață (Celan e obligat să accepte, pentru un salariu lunar, o slujbă de lector de germană la Ecole Normale, deci să predea – un pas mai departe – limba ucigașilor părinților lui), nemulțumirile personale duc la înrăutățirea situației psihice a celor doi. În 1961 intervine ruptura definitivă. Dar e vorba doar de o aparentă ruptură. Căci chiar în dacă ei nu își mai vorbesc, ei nu se opresc din a simți. Nimeni nu le poate lua ceea ce au în interior!

În 1970 Paul Celan decide că viața îi este insuportabilă, că, pentru el, compromisul de a utiliza germana, de a trăi într-o lume ipocrit antinazistă este de netrecut și coboară treptele cheiului, punându-și voită capăt vieții, în paltonul său negru, în Sena. Un an mai târziu apare unul dintre cele mai importante romane ale secolului XX din literatura germană, *Malina*. Autoarea, Ingeborg Bachmann încearcă să se confrunte cu propria ei viață, cu pierderea acesteia, adică cu pierderea celui care a însemnat totul, dar care nu a fost niciodată prezent. Paul Celan. Deloc întâmplătoare sunt cuvintele eului iscat în vis, cu palton negru, de la sfârșitul romanului: „Viața mea a ajuns la final, căci s-a înecat c transportul de pe râu.” Evident, termenul de transport face, încă o dată, aluzie la vocabularul nazist.

Ingeborg Bachmann îi supraviețuiește trei ani lui Paul Celan. Cum spuneam mai

devreme, ambii mor în urma contactului cu elementele primordiale. Dacă el alege intrarea voluntară în apele Senei, ea se stinge în urma unui incendiu, provocat de țigara aprinsă, cu care adormise în mână în locuința ei din Roma.

Și astfel se stinge o dragoste imposibilă, care după regulile oamenilor nici nu ar fi putut exista, dar care nu numai că a existat și că a marcat literatura germană a secolului XX, dar a și transcens totul, și viața, și literatura, ajungând acolo, de unde întoarcere nu mai există.

117 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Zürich, 8. 12. 1959

Zürich, 8 februarie 1959

Paul, doar că epistola nu a fost scrisă imediat, fiindcă am avut aici câteva zile grele, cu enervări, la care acum se mai adaugă gripa, nu e rău, însă nu mă simt capabilă de nimic, nu pot lucra, și înainte mergea atât de bine. Acum din nou: deznădejdea mersului în gol, senzația de a fi distrus.

Aș vrea să te văd neapărat și mă gândesc doar dacă Basel sau Strasbourg sunt potrivite pentru mine, de această dată, pentru întâia oară după schimbare. Dacă nu ar trebui să ne întâlnim la Zürich? Motivul este că pentru Max¹ totul ar fi mai ușor dacă ar avea loc o întâlnire între voi doi; m-a rugat deja de mai multă vreme să nu-l exclud. Nu știu dacă o explic bine – el știe ce însemni tu pentru mine și o va considera mereu nimerit să ne întâlnim, la Basel sau la Paris sau oriunde altundeva, dar să nu îi dau sentimentul că Te evit cu el sau că îl evit pe el cu Tine.

Spune-mi ce simți! Mi-aș putea închipui că nu-ți va fi ușor, poate că-ți va fi chiar

1 Max Rudolf Frisch (1911 – 1991), arhitect și important scriitor elvețian, partener al lui Ingeborg Bachmann. Cei doi s-au cunoscut în 1958, după care Max Frisch a divorțat de soție și s-a despărțit de copii, urmând-o în 1960 pe Ingeborg Bachmann la Roma. Deși o ceruse în căsătorie pe Ingeborg Bachmann, ea refuză și preferă să ducă o relație complicată, distructivă, al cărei final se întinde pe o perioadă mai lungă de timp (1962-1963). În 1963, Ingeborg Bachmann găsește jurnalul lui Max Frisch într-un sertar, îl citește și îl arde, ceea ce a constituit și finalul legăturii lor, care a stat sub semnul geloziei lui Max Frisch. Romanul *Numele mei să fie Gantenbein*, publicat în 1964, e o reacție târzie la relația lor. După despărțire, Ingeborg Bachmann trece printr-o lungă perioadă de depresii și de îndoieli existențiale, pe care încearcă, la rândul ei, să le prelucreze din punct de vedere literar. [n. tr.]

greu să găsești vreun contact, însă ne mai putem percepe unul pe altul. Și Tu, firește, nu trebuie să Te temi că nu vom avea îndeajuns de mult timp unul pentru celălalt în Zürich.

Deocamdată încă nu am vorbit cu Max despre dorința noastră de a ne revedea, pentru că vreau să-ți cunosc, mai întâi, răspunsul.

Te rog, Paul, trecând peste asta, pentru că vreau să mai spun câte ceva despre telefon, - Tu nu-mi faci viața grea decât atunci când începi să bănuiești, că eu aș fi putut înțelege ceva greșit. Totuși trebuie să-mi spui tot ceea ce e de spus, cele nechibzuite, cele chibzuite, îmi este totuna din parte-mi, mereu în ordine și mereu totuna.

[...]

Acum vor veni în curând poeziile Tale, din nou din epoca noastră. (Nu uita să Te îngrijești de copertă, se pot isca atât de ușor surprize nedorite.)

Mă gândesc într-atât de tare, într-atât de mult la Tine!

Ingeborg

118 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris, 11. 2. 1959

Carte poștală.
Către
Domnișoara Ingeborg Bachmann
în Zürich
Feldeggstrasse 38
la Honegger
Salutări din Viena. Primul District. La Curte.

119. Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Zürich, 18. 2. 1959

Doar un mic eseu, ce va apărea într-o carte de muzică; și pentru că va mai dura o vreme, până când îți voi putea arăta încercările, cele din aceste clipe.

Ingeborg

Atașat: manuscrisul eseului „Muzică și poezie”, neprimut.

120. Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris, 18. 2. 1959

18. 2. 59

Ingeborg,

Ți-am trimis în urmă cu câteva zile, o vedere veche vieneză, adresa a fost, după cum văd acum, nu tocmai întru totul corect scrisă – sper că a ajuns la Tine. (Am găsit-o la un buchunist, pe chei, aproape într-același loc, unde, în urmă cu un an, mi-a venit în minte poezia.)

Vreau să vin cu mare plăcere la Zürich, poate voi reuși în mai. Însă poate că veniți Voi pe aici mai înainte?

Traduc Mandelstamm, în toamnă trebuie să apară volumul, la Fischer².

Fii bine-dispusă, Ingeborg, scrie-mi – și trimite-mi, de poți, câteva pagini.

Klaus citește în 26 la Fischer, o poți oare ruga pe doamna Kaschnitz să meargă acolo?

Toate cele bune, Ingeborg, toate cele bune!

Paul

121 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris (?), 23, 2, 1959

23 februarie 1959.

Doar câteva rânduri, Ingeborg, pentru a Te întreba, dacă Hans Weigel, care se gândește acum să își înmulțească meritele față de tânăra poezie austriacă cu o antologie bibliofilă, Ți s-a adresat și Ție, respectiv lui Piper. La mine tocmai a ajuns o întrebare din partea editurii germane, (care, în treacăt fie spus, nu se poate abține de la a mă jigni ordinar...). Aș refuza cu cea mai mare plăcere această „onoare”, dar asta ar avea un sens doar dacă și Tu ai făcut-o. Scrie-mi, deci, te rog, câteva rânduri.

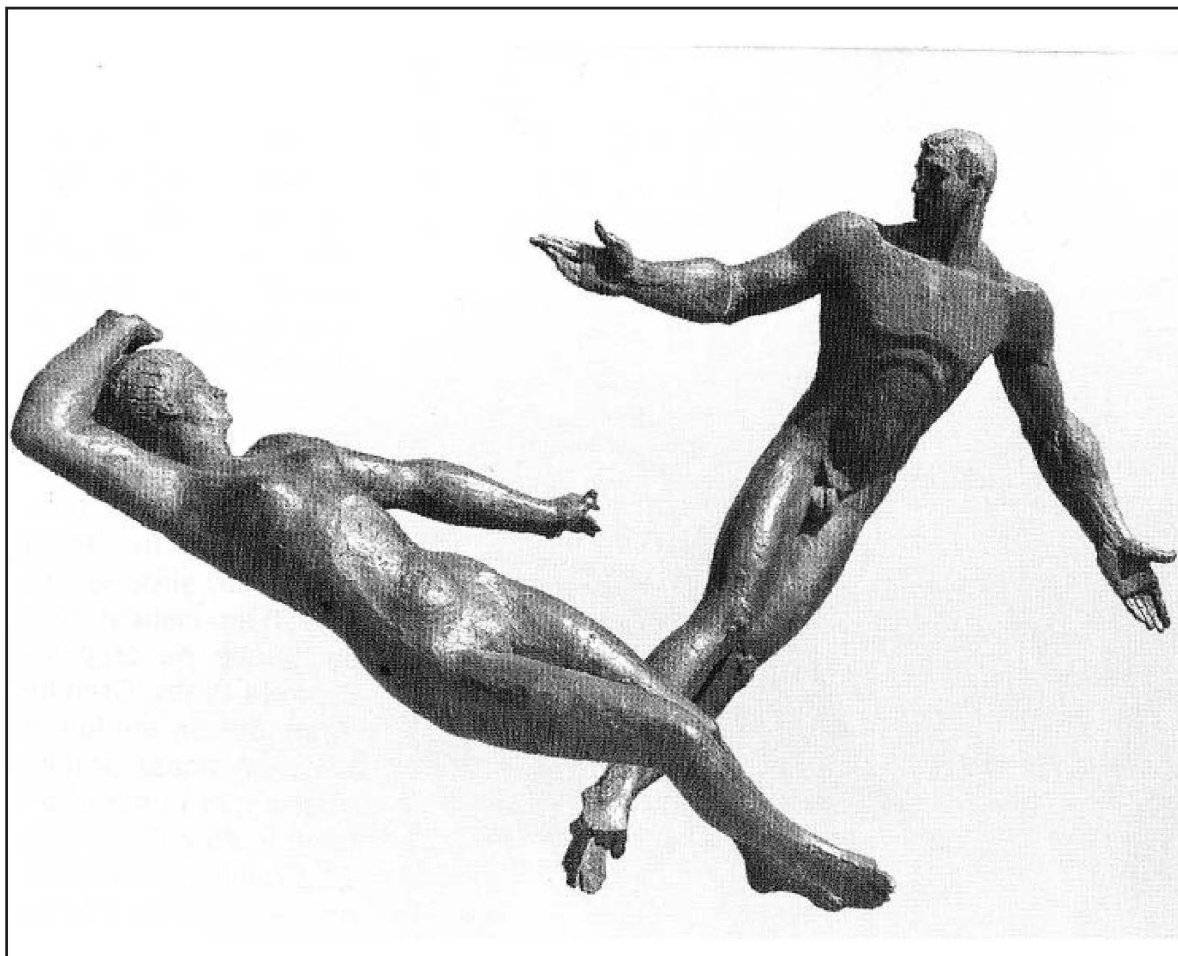
Paul

122 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Zürich, 2. 3. 1959

din 15 martie: Casa de la Langenbaum
Seestrasse

UETIKON lângă Zürich

2 Editura S. Fischer, înființată de Samuel Fischer (1859 – 1934) la Berlin în 1886. Astăzi are sediul la Frankfurt pe Main. Editura a fost condusă o vreme, și de Peter Suhrkamp, care, certându-se cu Samuel Fischer a părăsit editura acestuia, înființând-o pe a sa proprie: Editura Suhrkamp. [n. tr.]

Tel: 92 92 13 (Zürich)

2 martie 1959

Dragă Paul,

cred cu adevărat că nu se poate face ceva împotriva unei critici, dedicațiile nu sunt obișnuite, din câte știu, nici nu se tipăresc. Se poate încerca a atrage atenția unor oameni asupra cărții și să se ajungă astfel ca ea să primească alte critici, dacă nu le primește și așa, care echivalează.

I-am povestit ieri lui Kuno Raeber (poate că-ți mai amintești de el) despre poezii, pentru că face convorbiri pentru radio. Lui Werner Weber îi voi da eu însămi volumul pentru Neue Züricher Zeitung. Firește că nu va fi mereu ușor să trezim interesul pentru ele, o știm doar din proprie experiență cât de mult durează uneori; primul meu volum a fost recenzat abia la un an de la apariție și atunci doar ici și colo, ezitant, însă timpul acționează în slujba poeziilor și o va face și pentru poeziile lui Klaus, asta e ceea ce cred,

și noi și încă alți prieteni suntem aici – asta a însemnat câte ceva în scurtul răstimp. Moras aduce din nou ceva la tipar și aş putea, dacă crezi că este bine, să-i scriu lui Schwab-Felisch de la FAZ [Frankfurter Allgemeine Zeitung – n.tr.), să republiche acum, tocmai după această critică mărginită, o poezie de-a lui Klaus în ziarul lui.

A fost frumos să-ți reaud vocea, mă bucur mereu când ea vine din cutia albă, ce stă pe biroul meu. În paisprezece zile ne mutăm într-o altă locuință, la marginea lacului, aproape de Zürich – e atât de greu să găsești ceva în oraș. Cred că nu voi putea pleca mai mult ca sigur de aici, la Roma, înainte de 1 mai, pentru că ar trebui să termin cartea înainte de plecare și, de bună seamă, nu o voi face.

Sunt într-atât de anevoioase, într-atât de descurajante toate aceste multe fraze și pagini; chiar și numai să nu pierzi viziunea de ansamblu deja mi se pare să fie o

realizare.

Aș veni cu plăcere mai devreme la Paris, însă îmi merge precum Ție, nu mă pot mișca pe moment deloc, mutatul bate din nou la ușă, iar Tu trebuie să ai puțină răbdare, te rog. Încă mai scriu la traducerea din Char, nu am citit-o în întregime, însă o pot face doar pe bucăți.

De la Weigel nu am nicio veste, nici editura nu pare să fi primit nicio cerere. Deci nu știu ce să-Ți cer. Aș vrea, de bună seamă, dacă merge cumva și dacă aș fi întrebată să spun nu, pe de altă parte, după toate aceste moșicii mă tem să ridic mai mulți, care să mă enerveze fără de sens și pe care, totuși, nu-i poți întâlni. Sunt nedumerită. Poate că deocamdată decizi Tu pentru Tine.

Dragule, atâtea sunt chinuitoare, doar simplul gând la ele, dar încercă să arunci deoparte, atâtea câte poți, nu merită să-ți irosești cu astea forțele.

De-ai putea veni în mai!...

Max îți trimite salutări. Și el s-ar bucura.

Mă bucur de cartea Ta – și de orice semn!
Ingeborg

123 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris, 12. 3. 1959

12 martie 1959.

Dragă Ingeborg,
dă-mi voie, înainte de toate, să Te felicit pentru premiu. De față sunt orbi, unul dintre ei trebuie să fi văzut – poate chiar mai mulți.

Nu am multe de povestit. Mi se întâmplă zi de zi câteva mitocării, servite din plin, la fiecare colț de stradă. Ultimul „amic”, care a știut să mă (și pe Gisèle) înzestreze cu prefăcătoria lui, se numește René Char. De ce nu? Doar l-am tradus (din păcate!), și deci recunoștința lui, care mi-a fost dată să o cunosc de mai înainte, e drept că în doze mai mici, nu putea să lipsească.

Minciună și ticăloșie, aproape pretutindeni.

Suntem singuri și nedumeriți.

Salută-l pe Max Frisch –

Să-ți fie bine și ușor –

Al Tău Paul

124 Paul Celan către Ingeborg Bachmann, dedicație în Sprachgitter, Frankfurt pe Main,
20. 3. 1959

Pentru Ingeborg
Frankfurt pe Main, în Palmengarten,
la 20 martie 1959.
Paul.

125 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris, 22. 3. 1959.

Paris, 22. 3. 59

Ai primit cartea, Ingeborg? (Am trimis-o vineri de la Frankfurt, din păcate ca imprimat și par avion – sper că a ajuns cu bine.)

În chip bizar știu în această clipă că are greutate.

Al Tău Paul.

126 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Uetikon am See, 23. 3. 1959

DRAGĂ PAUL ÎȚI MULȚUMESC PENTRU BILETUL DE INTRARE LA POEZIILE DIN PALMENGARTEN LA NOUS DEUX ENCORE MULȚUMIRI PENTRU ACESTE POEZII

INGEBORG

127 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Zürich, 14. 4. 1959

Paul,
marți sau miercuri deci, cum vrei și cum poți! Vin să te iau. Să-mi mai scrii sau să-mi telegrafiezi ora sosirii, te rog!
Și-acum aștept.

Ingeborg
4 aprilie 1959

128 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris, 18. 4. 1959

15. 4. 59.

Dragă Ingeborg,
iartă-mă, totuși nu voi putea veni deja săptămâna viitoare, ci abia cea următoare, pentru că trebuie să plec – e promis de multă vreme – la o mătușă bătrână, care aproape că nu mi-o va ierta, dacă o voi lăsa

de izbeliște, cum s-a mai întâmplat o dată. Te rog, nu fi dezamăgită, vin, dacă merge și pentru voi, la sfârșitul lui aprilie și rămân două sau trei zile.

Al Tău
Paul

●
*129 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Zürich, 20. 4. 1959*

20 – 4 – 59

Dragă Paul,
pentru noi este la fel de bine săptămâna viitoare, asta vreau să Ți-o spun pe dată. Vino, când îți este Ție cel mai bine. Nu avem niciun plan, lucrăm și ne dorim vreme frumoasă pentru zilele cu Tine.

Însă acum vino, totuși, degrabă.

Ingeborg

●
*130 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris 22. 4. 1959*

22 aprilie 1959

Draga mea Ingeborg,
îți scriu din nou, deja de azi, din păcate, pentru a-Ți, pentru a Vă spune că nu pot veni nici săptămâna viitoare: a trebuit să amânăm călătoria în Anglia, pentru că Eric a mai luat, în afara tusei convulsive încă incomplet vindecate, o răceală; în afară de asta sunt încolțit de Fischer din cauza traducerii lui Mandelstamm, cel târziu la 15 mai trebuie să fie la ei, trebuie, așadar, dacă vreau să fiu punctual și dacă e să apară cartea în toamnă, să „îngenunchez înaintea ei” destul de mult: traducerea e, de bună seamă, terminată, însă nedactilografată, și, pe ici-colo nu este totul limpezit.

Dacă mai sunteți în jur de 20 mai în Zürich? Te rog nu te supăra, știi cât de mult mi-aș fi dorit să vin.

Al Tău Paul

●
*131 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Uetikon am See, 16. 5. 1959*

16 – mai – 59

Dragă Paul,
iartă-mă Te rog că îți scriu abia acum, după convorbirea Ta telefonică cu Max! Mă

bucur că nu ai interpretat greșit tăcerea, fiindcă eu am fost solicitată întru totul de boală; abia acum am găsit o fată, și începe să meargă mai bine cu gospodăria și cu îngrijirea.

E bine că veniți. Ne bucurăm. Merg acum dincolo, la hotel, pentru a căuta camerele. Și joi vin pentru a vă lua la Zürich. Te rog trimite mai înainte o telegramă.

În ce privește pericolul de contagiare aș mai vrea să adaug ceva: el există mai puțin pentru Gisèle și pentru Eric, cât pentru Tine, fiindcă icterul este, în primul rând, o boală a „bărbaților”, iar bacilii nu călătoresc prin aer, ci se transmit foarte direct, prin mâncare din aceeași farfurie etc., și deci asta se poate evita. Ți-o spun pentru a Te liniști pe de-o parte, pe de alta pentru a-Ți atrage atenția că nu pot face totul pentru ca nimic să nu se întâmple. Îmi pare, totuși, a fi o boală rară și, în orice caz, trebuie să aduci cu Tine predispoziția. Dragă Paul, așadar ambele sunt valabile: că ne bucurăm și credem că nu este periculos și că, dacă vi se pare nehibzuit, nu vom fi nicio clipă supărați și o vom înțelege întru totul.

Voi aranja să fie vreme frumoasă și să facem mici excursii plăcute, Greifensee-ul este în apropiere cu a lui Langtvothaus, pe deplin fermecător, și câte și mai câte.

Da, veniți!

A Ta

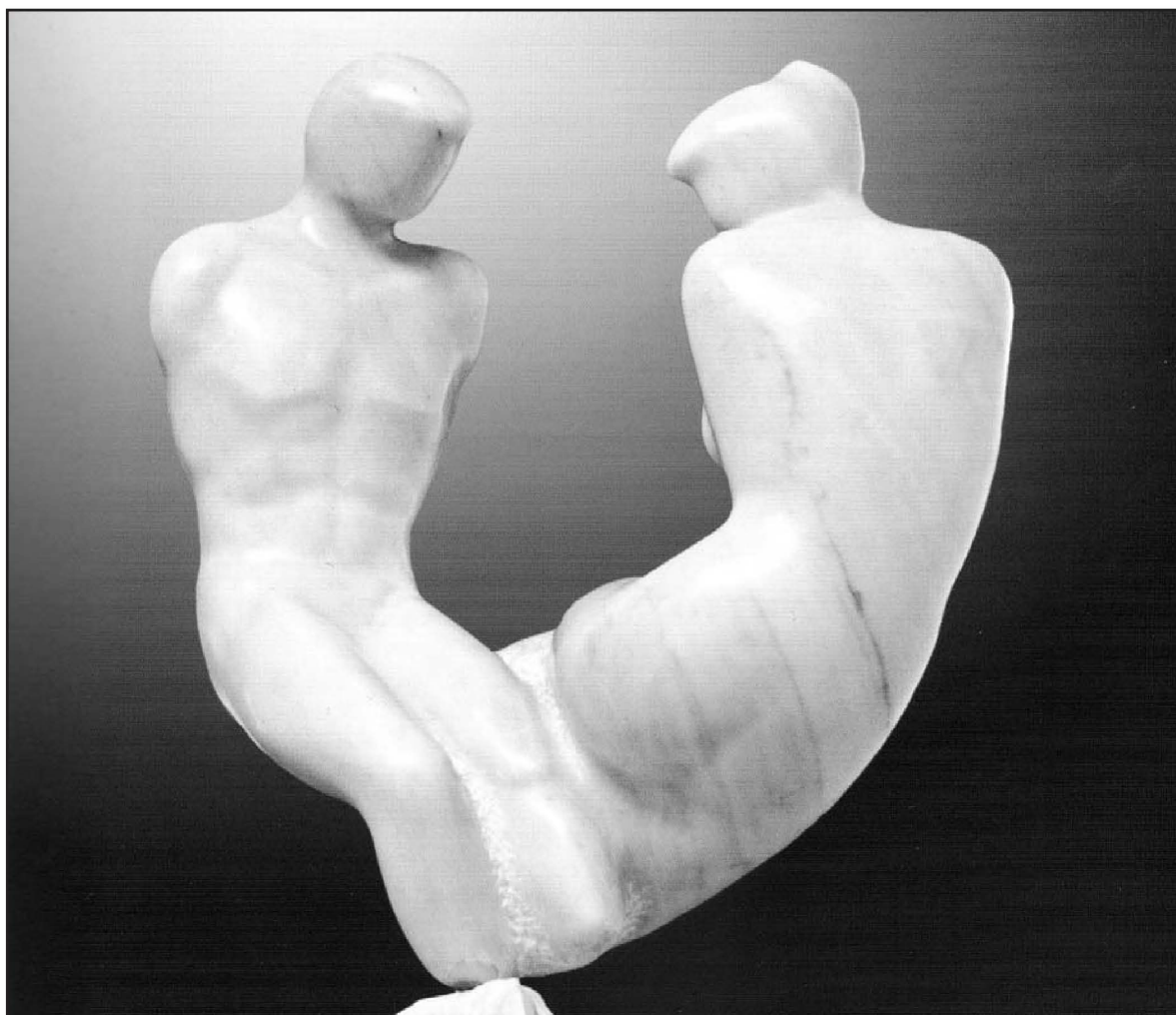
Ingeborg

●
*132 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Uetikon am See, 31. 5. 1959*

Uetikon, 31 mai 1959

Mult iubite Paul,

ce de bine a fost că nu ați venit! În joia în care ați vrut să veniți, lui Max i s-a făcut dintr-o dată mai rău și vineri, așadar în urmă cu 10 zile a fost dus la spital. A fost hrănit parțial artificial, e foarte slăbit, de fapt nu ar avea voie să mă vadă nici măcar pe mine, – însă, cu toate acestea, mai sperăm că buna terapie îi va ajuta într-atât în aproximativ trei săptămâni, încât să poată pleca la Chianciano, niște băi italiene pentru ficat, cele mai bune sau unele dintre cele mai bune.

Nici mie nu-mi merge bine, de bună seamă și din cauză că astfel nu pot face absolut nimic, sunt într-atât de superfluă; nici să lucrez nu pot, deși nu am avut nicio-dată mai multă vreme pentru asta. Am convenit, din aceste și din câteva alte motive, ca eu să plec înainte la Roma, în aproximativ paisprezece zile, să-mi caut acolo, în Campagna, unde este mai ieftin, o mică locuință pentru vară și de acolo pot fi în două ceasuri la Chianciano și să-l vizitez pe Max.

Paul, ce ne facem acum? Când și cum ne putem vedea? În această clipă, în acest pustiu, ce se continuă în mine, îmi vin prea puține în minte. Cât timp rămâneți în Krimml? Chiar dacă ați veni înainte de 15 iunie sau în jur de 15 iunie, nu s-ar putea realiza un dialog, așa cum Tu Ți-l dorești și cum și Max și-l dorește, el nu poate primi

vizite, în cameră există un geam la ușă, prin care se poate vorbi, asta-i prea trist, iar el e întotdeauna atât de extenuat și va mai fi multă vreme de-acum înainte, încât sunt de părere să așteptăm cu asta, mai bine, până în toamnă, până când el e refăcut pe dinăuntru și pe dinafară.

Astfel că ar mai rămâne posibilitatea unei revederi pentru noi, însă eu trebuie să plec cu adevărat în 15 sau în 16, poate chiar în 14 iunie. M-am uitat pe hartă, am sperat ca localitatea voastră să fie mai aproape, însă e foarte departe. Ai vreo idee? Transmite-le lui Gisèle și lui Eric toate cele bune din parte-mi.

Ah, Paul sunt complet înghețat de căderea temperaturii de afară și de încă una alta.

Ingeborg